

Goed onderwijs voor de vakmensen van de toekomst

Position paper
Sectorraad Praktijkonderwijs
December 2023

Inleiding

Praktijkonderwijs, ook wel pro genoemd, is een belangrijke schoolsoort in het reguliere voortgezet onderwijs. In het praktijkonderwijs worden de vakmensen van de toekomst opgeleid die hard nodig zijn in tekortsectoren als de bouw, techniek, logistiek, zorg, facilitair, horeca en groen.

In Nederland zijn 177 scholen voor praktijkonderwijs met in totaal ongeveer 29.000 leerlingen. Praktijkonderwijs is bedoeld voor leerlingen van 12 t/m 18 jaar die sterk zijn in praktische vakken. Er wordt gewerkt met kleinere klassen, waarbij de docent de leerlingen echt kent. De lessen kenmerken zich door het bieden van structuur en het geven van duidelijke, directe instructie. Tijdens de theorielessen ligt de nadruk op rekenen en taal. Pro-leerlingen leren echter het beste door te doen. Rekenen en taal zijn daarom ook geïntegreerd in praktische vakken, zoals hout- en metaalbewerking en koken en serveren. Hierbij is veel maatwerk mogelijk.

Naast beroepsvaardigheden, leren de leerlingen ook praktische vaardigheden die nodig zijn voor hun dagelijkse privéleven, zoals huishoudelijke taken, financieel beheer en zelfzorg.

In de bovenbouw vormen stages een belangrijk deel van het leerproces. Een goede stage is vaak de basis voor een reguliere baan.

Na het praktijkonderwijs stromen veel leerlingen rechtstreeks uit naar werk. De pro-scholen helpen de leerlingen bij het vinden van een passende, bestendige baan. Verder stroomt ongeveer de helft van de leerlingen uit naar een mbo-opleiding.

Om goed onderwijs aan deze vakmensen van de toekomst te kunnen blijven geven, heeft het praktijkonderwijs hulp nodig van de Tweede Kamer. De belangrijkste punten waar u ons bij kunt helpen, zijn:

1. Stimuleren en ondersteunen van de doorlopende leerlijn pro-mbo.
2. Een gratis ov-kaart voor alle leerlingen in de bovenbouw van het praktijkonderwijs.
3. Het behoud van de ruimte om op maat invulling te geven aan de basisvaardigheden.
4. Maatwerklerpaden voor vakmensen en studenten in de strijd tegen het lerarentekort.
5. Structurele financiering voor het bieden van minimaal twee jaar nazorg aan oud-leerlingen.
6. Meer erkenning voor praktijkonderwijs.

Deze punten worden op de volgende pagina's nader toegelicht.

1. Doorlopende leerlijn praktijkonderwijs-mbo

Na het afronden van de opleiding in het praktijkonderwijs, stroomt ongeveer de helft van de leerlingen uit naar een mbo-opleiding.

1.1. Samenwerking tussen praktijkonderwijs en mbo-entree

- Het bestaande aanbod van entreeopleidingen in het praktijkonderwijs alleen wettelijk verankeren als daarbij geen negatieve neveneffecten ontstaan voor pro-leerlingen.
- Samenwerking met niet-bekostigd mbo moet mogelijk blijven.

Voor de leerlingen is het van belang dat de overstap van praktijkonderwijs naar het mbo zo vloeiend mogelijk verloopt. Veel pro-scholen bieden, in samenwerking met het mbo, leerlingen de mogelijkheid om in het laatste jaar van het praktijkonderwijs een entreeopleiding (mbo niveau 1) te volgen. Daarna kunnen deze leerlingen rechtstreeks doorstromen naar niveau 2 van het mbo of naar de arbeidsmarkt.

Meestal verloopt de samenwerking tussen de pro-scholen en het mbo goed. Indien deze samenwerking niet goed verloopt, of indien het mbo niet kan bieden wat de betreffende leerling nodig heeft, werken pro-scholen incidenteel samen met niet-bekostigd mbo voor het afnemen van het examen via een extraneus-constructie. Het betreft hier alleen het uitbesteden van examinering en niet het uitbesteden van onderwijs aan niet-bekostigd mbo. Landelijk betreft dit jaarlijks ongeveer 250 leerlingen.

De mogelijkheid voor het pro en het mbo om de entreeopleiding gezamenlijk aan te bieden, is niet wettelijk geregeld, maar wordt gedoogd. Dit maakt de situatie kwetsbaar. In 2021 is Kamerbreed de motie-Van Meenen/Van den Hul¹ aangenomen waarin wordt verzocht om het bestaande aanbod van entreeopleidingen, inclusief de route via niet-bekostigd mbo, in het praktijkonderwijs wettelijk te verankeren, zonder dat daarbij negatieve neveneffecten ontstaan voor pro-leerlingen op het gebied van examinering en branchecertificering en zonder dat er kansengelijkheid kan ontstaan voor leerlingen in verschillende delen van het land.

Inmiddels is het wetstraject gestart om de samenwerking tussen praktijkonderwijs en mbo-entree wettelijk te verankeren. Hierbij wordt door het ministerie van OCW echter gekoerst op het op termijn uitsluiten van de samenwerking met niet-bekostigde instellingen². De Sectorraad Praktijkonderwijs vindt het uitsluiten van deze samenwerking niet wenselijk, omdat het niet voor alle pro-scholen mogelijk is om samen te werken met een regionaal mbo. Ook is het niet mogelijk om samen te werken met mbo's uit andere regio's. In sommige regio's kan het dan voor leerlingen onmogelijk worden om een entreeopleiding binnen het praktijkonderwijs af te ronden. Deze situatie leidt dus tot kansengelijkheid tussen leerlingen van scholen die wel of geen goede samenwerking hebben met het mbo. Diverse Tweede Kamerfracties hebben hier schriftelijke vragen over gesteld. Ook de Sectorraad Praktijkonderwijs blijft zich ervoor inzetten dat de samenwerking met niet-bekostigd mbo mogelijk blijft.

---

¹ Motie-Van Meenen/Van den Hul (31289, nr. 447)

² Antwoordbrief VO-raad en Sectorraad Praktijkonderwijs, betreffende Samenwerking praktijkonderwijs en mbo-entree wettelijk verankeren, 3 juli 2023

1.2. Vrijstelling bij uitstroom naar het mbo

- In het praktijkonderwijs behaalde branchecertificaten en praktijkverklaringen dienen recht te geven op vrijstellingen voor de betreffende vakken in het mbo, zodat er meer tijd is voor rekenen en taal.

Bij de overstap naar het mbo vormen de praktische vakken in het mbo vaak geen probleem. De leerlingen hebben echter vaak meer moeite met de theoretische vakken, zoals rekenen en taal. Het zou dan ook goed zijn als de oud-pro-leerlingen extra ruimte krijgen om meer aandacht te kunnen besteden aan deze voor hen lastige vakken.

Tijdens hun opleiding in het praktijkonderwijs kunnen leerlingen branchecertificaten en praktijkverklaringen behalen. De Sectorraad Praktijkonderwijs pleit ervoor dat deze branchecertificaten en praktijkverklaringen recht geven op vrijstellingen voor de betreffende praktijkvakken in het mbo. Hierdoor houden de leerlingen meer tijd over voor de theorievakken en worden hun kansen vergroot om ook de theorievakken binnen het mbo met succes af te ronden.

2. Kansengelijkheid en gratis ov-kaart

- Een gratis ov-kaart voor alle leerlingen in de bovenbouw van het praktijkonderwijs.

De 177 scholen voor praktijkonderwijs hebben een regionale functie. In veel regio's moeten de leerlingen dagelijks lang reizen om naar hun school te gaan. Als de leerlingen stage gaan lopen, gewoonlijk vanaf het 16e levensjaar, neemt de reisafstand vaak nog toe.

De Sectorraad Praktijkonderwijs lobbyt al een aantal jaar voor een gratis ov-kaart voor pro-leerlingen in de bovenbouw. Mbo-leerlingen hebben namelijk wel recht op een ov-kaart, maar pro-leerlingen niet. Dit leidt tot kansenongelijkheid en ongewenste bijeffecten. De reiskosten kunnen een obstakel vormen als ouders onvoldoende financiële draagkracht hebben om deze reiskosten te betalen. Hierdoor kunnen leerlingen niet altijd stagelopen op de voor hen meest passende stageplaats. Sommige ouders kiezen er daarom voor om hun kind vroegtijdig te laten uitstromen naar het mbo, omdat hun kind daar wel een ov-kaart krijgt, ook al is het niet de meest passende onderwijsplek voor het betreffende kind.

De vreugde binnen het praktijkonderwijs was dan ook groot toen in de Miljoenennota 2024 stond dat voor 2024 en 2025 een incidenteel budget van 5,3 miljoen euro per jaar en vanaf 2026 een structureel budget van 6,3 miljoen euro per jaar is opgenomen voor een ov-reisproduct voor leerlingen van pro en vavo. Helaas was de vreugde van korte duur. Het blijft onduidelijk welke leerlingen wanneer een ov-kaart krijgen.

De leerlingen van het praktijkonderwijs hebben het gratis ov-reisproduct echt hard nodig om net zo kansrijk te kunnen zijn als hun leeftijdgenoten in het mbo. Daarnaast zou het goed zijn als alle bovenbouwleerlingen van het praktijkonderwijs een gratis ov-reisproduct krijgen. Ook de leerlingen die geen entree-opleiding volgen, lopen immers stage in de bovenbouw van het praktijkonderwijs, en moeten vaak ver reizen naar hun regionale school of stageplek. Er is momenteel geen enkele voorziening om deze kinderen van vaak minder welgestelde ouders te compenseren voor hun reiskosten.

3. Basisvaardigheden

- Behoud van de huidige streefdoelen bij taal- en rekenen.
- De pro-scholen dienen de ruimte te behouden om op maat invulling te geven aan de basisvaardigheden.

Vanuit de overheid is er steeds meer aandacht voor de basisvaardigheden rekenen, taal, burgerschap en digitale geletterdheid. Deze vaardigheden zijn van belang om goed te kunnen functioneren in de maatschappij. In de komende jaren zal het toezicht op de basisvaardigheden dan ook een speerpunt zijn van de Inspectie van het Onderwijs.

Op het praktijkonderwijs wordt in de theorielessen de nadruk gelegd op de basisvaardigheden rekenen en taal. Daarnaast zijn rekenen en taal geïntegreerd in de praktische vakken. Voor de leerlingen is het een behoorlijke uitdaging om rekenen en taal goed te beheersen, vanwege de beperkingen in hun cognitief vermogen. Taalniveau 2F is voor veel leerlingen helemaal niet haalbaar. De Sectorraad Praktijkonderwijs wil de huidige streefdoelen behouden, omdat het anders voor veel leerlingen onmogelijk wordt om op succesvolle wijze het praktijkonderwijs af te ronden.

Ook de basisvaardigheden burgerschap en digitale geletterdheid vormen een integraal onderdeel van het curriculum van het praktijkonderwijs. Al vanaf klas 1 zijn de lessen gericht op mens en maatschappij, omdat de pro-leerlingen na vijf jaar in staat moeten zijn om zo zelfstandig mogelijk in de maatschappij te functioneren. De leerlingen krijgen bijvoorbeeld les in zelfredzaamheid, het omgaan met geld en in het omgaan met een computer. Tijdens de stages leren leerlingen hoe je omgaat met werk en hoe je gedraagt als een goede werknemer.

De Sectorraad is dan ook van mening dat het praktijkonderwijs een voorloper is van het integreren van de basisvaardigheden in het lesprogramma. De Sectorraad wil borgen dat er ruimte blijft voor de pro-scholen om op maat invulling te geven aan de basisvaardigheden.

4. Maatwerklerpaden voor vakmensen en studenten in de strijd tegen het lerarentekort praktijkonderwijs

- Zij-instromers uit het bedrijfsleven dienen op een efficiënte manier te worden begeleid en opgeleid, waardoor zij bevoegd worden om les te geven in het praktijkonderwijs, bijvoorbeeld door het halen van een aantekening pedagogisch-didactische bekwaamheid.
- Het ontwikkelen van bevoegdheden voor een groepsleerkracht 12+.
- Binnen de lerarenopleiding van de pabo dient meer aandacht te komen voor het praktijkonderwijs, bijvoorbeeld via een minor.
- Stages voor pabostudenten in het praktijkonderwijs mogelijk maken.

Net als de andere schoolsoorten, heeft ook het praktijkonderwijs te kampen met een lerarentekort. Voor het praktijkonderwijs is het vooral moeilijk om docenten te vinden voor praktische vakken als techniek en groen. Er dient dan ook naar innovatieve manieren te worden gekeken om meer mensen te enthousiasmeren voor het geven van praktijkgericht onderwijs.

- Zijinstromers

Er is regelmatig interesse van zij-instromers uit het bedrijfsleven. Dit zijn vakmensen die heel bekwaam zijn in de praktijk en vaak met veel passie en enthousiasme de liefde voor het vak kunnen overbrengen aan de leerlingen.

Om een onderwijsbevoegdheid te halen, moeten zij echter een twee- of vierjarige hbo-opleiding volgen. Dit is erg zwaar, naast een baan.

In de visie van de Sectorraad zou voor sommige praktijkvakken een aantekening pedagogisch-didactische bekwaamheid ook voldoende zijn, net zoals deze geldt in het mbo. Door het bieden van dit maatwerklerpad hoeven ervaren vakmensen geen lange hbo-opleiding te volgen voordat zij bevoegd voor de klas mogen staan. Hierdoor kunnen nog meer vakmensen worden geënthousiasmeerd om les te geven binnen het praktijkonderwijs.

- Traject groepsleerkracht 12+

Een deel van de pabo-opleiding is gericht op het werken met jonge kinderen vanaf de kleuterleeftijd. Voor sommige studenten die hier minder affiniteit mee hebben, is dit een reden om niet te kiezen voor de pabo, terwijl ze wel graag les zouden geven aan oudere kinderen. Om deze studenten te behouden voor de onderwijsarbeidsmarkt, wordt momenteel gewerkt aan het ontwikkelen van een traject voor een groepsleerkracht voor leerlingen van 12 jaar en ouder. Dit betreft een specialisatie om les te mogen geven in het pro, vso en de onderbouw van het vmbo.

- Pabo

Docenten met een pabo-opleiding zijn bevoegd om les te geven in het praktijkonderwijs. Het blijkt echter dat deze opleiding niet altijd even goed aansluit bij de dagelijkse praktijk in het praktijkonderwijs. Het zou goed zijn als op de pabo meer aandacht wordt besteed aan de specifieke kenmerken van het praktijkonderwijs, bijvoorbeeld in een minor. Ook zou het goed zijn als pabo-studenten de mogelijkheid krijgen om stage te lopen in het praktijkonderwijs.

5. Een leven lang leren

- [Structurele financiering voor het bieden van minimaal twee jaar nazorg aan oud-leerlingen.](#)

Na het praktijkonderwijs stromen veel leerlingen rechtstreeks uit naar werk. De pro-scholen zijn wettelijk verplicht om nog een jaar nazorg te bieden, bijvoorbeeld middels ambulante begeleiding of jobcoaching. Met de Inspectie voor het Onderwijs is echter afgesproken dat de scholen twee jaar nazorg bieden.

Deze nazorg is namelijk hard nodig. Met name op de arbeidsmarkt hebben oud-leerlingen op momenten in meer of mindere mate ondersteuning nodig om aan het werk te blijven, en meer in het algemeen, om mee te doen in de maatschappij. Zij krijgen daarbij lang niet altijd de ondersteuning die ze nodig hebben. Daarnaast worden ze geconfronteerd met een arbeidsmarkt die verder flexibiliseert, wat ook voor deze jongeren betekent dat zij vaker dan in het verleden op zoek moeten naar een nieuwe baan.

Het is dan ook van groot belang dat er blijvend geïnvesteerd wordt in het up-to-date houden van hun kennis en vaardigheden en het ondersteunen van deze jongeren bij het behouden of vinden van werk, alsmede bij de problemen waar ze in hun privéleven mee geconfronteerd worden.

De pro-scholen ontvangen geen financiering voor deze nazorg. Inmiddels is toegezegd dat de financiering voor het bieden van een jaar nazorg aan pro- en vso-leerlingen wordt opgenomen in het Wetsvoorstel van school naar duurzaam werk.

De Sectorraad Praktijkonderwijs pleit echter voor financiering van minimaal twee jaar nazorg. De meeste problemen ontstaan namelijk pas in het tweede jaar, bijvoorbeeld doordat tijdelijke arbeidscontracten rond die periode aflopen. De oud-leerlingen kunnen het steuntje in de rug van hun oude, vertrouwde school dan goed gebruiken om hun plek te vinden in de maatschappij.

6. Meer erkenning voor praktijkonderwijs

- Praktijkonderwijs is een kansrijke schoolsoort, en moet als zodanig worden benoemd.
- Theoretisch onderwijs en praktisch onderwijs zijn even belangrijk.
- Passend adviseren is kansrijk adviseren.

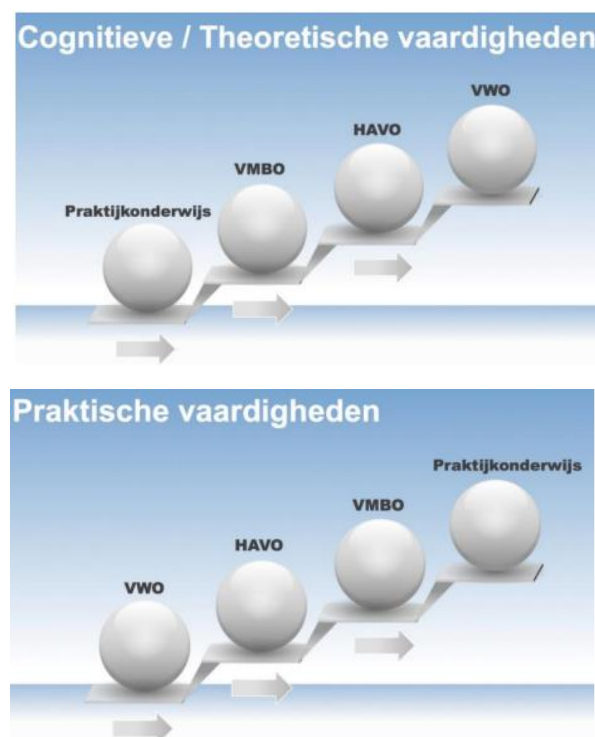
Het praktijkonderwijs is nog steeds vrij onbekend als reguliere schoolsoort in het voortgezet onderwijs. Dat is jammer, want de Nederlandse samenleving zit juist te wachten op meer vakmensen. Leerlingen, ouders en basisschoolleerkrachten dienen het praktijkonderwijs als een goede schoolkeuze te zien, die volop mogelijkheden biedt voor een kansrijke toekomst.

- Praktijkonderwijs is juist kansrijk

Binnen het praktijkonderwijs worden leerlingen opgeleid voor sectoren waarin volop werkgelegenheid is, zoals de bouw, facilitair, logistiek, horeca, groen en de detailhandel. De school begeleidt de leerlingen in de uitstroom naar een baan. Ongeveer de helft van de leerlingen stroomt door naar een vervolgopleiding in het mbo.

- Praktisch en theoretisch onderwijs zijn even belangrijk

In het onderwijsbeleid ligt de nadruk op cognitieve/theoretische vaardigheden. Hierbij geldt: hoe hoger, hoe beter. Op de arbeidsmarkt is echter een groot tekort aan praktisch opgeleiden. De banen liggen voor het oprapen. Men zou het dus ook kunnen omdraaien: hoe meer praktische vaardigheden, hoe beter. Het is van belang dat het praktijkonderwijs door ouders en leerlingen als een goede keuze wordt gezien, aangezien praktijkonderwijs volop kansen biedt aan leerlingen.

- **Passend adviseren is kansrijk adviseren**
Leerlingen ontwikkelen zich het beste in een leeromgeving die bij hen past. Bij het advies van de basisschool dient onder advisering, maar ook over advisering te worden voorkomen. Er dient met name te worden gekeken naar welk niveau en welke inrichting het beste passen bij de talenten en interesses van de leerling. Het zou dan ook beter zijn om te spreken over 'passend adviseren' in plaats van 'kansrijk adviseren'.

7. De Sectorraad Praktijkonderwijs

De Sectorraad Praktijkonderwijs vertegenwoordigt de 177 scholen voor praktijkonderwijs in Nederland. De Sectorraad behartigt de belangen van de pro-leerlingen en de pro-scholen bij onder meer de politiek, bestuursorganisaties, onderwijsontwikkelaars en arbeidsorganisaties. Daarnaast richt de Sectorraad zich op het bevorderen van samenwerking in het onderwijs, het verbeteren van de onderwijskwaliteit en het stimuleren van innovatie. De Sectorraad streeft hierbij altijd naar samenwerking en verbinding.

Colofon:

Vereniging Sectorraad Praktijkonderwijs, gevestigd te Utrecht.

Postbus 85246

3508 AE Utrecht

T 06-57686058

E bureau@praktijkonderwijs.nl

www.praktijkonderwijs.nl